

Kosovo hämmentää

Suomalaiset ovat olleet näkyvässä roolissa Balkanin alueen vakauteen ja laajemminkin kansainväliseen politiikkaan vaikuttaneessa Kosovon itsenäistymisprosessissa. Presidentti Martti Ahtisaari välitti jo Naton vuonna 1999 ilmapommituksiin päätyneiden Jugoslavian hajoamissotien rauhansopimusta serbien kanssa. Rauhansopimuksella Kosovon maakunnasta päätettiin luoda Serbiaan kuulunut, mutta YK:n valvonnassa ollut itsehallinnollinen alue, jonka kohtalo YK:n hallinnon päättymisen jälkeen ratkaistaisiin myöhemmissä neuvotteluissa.

Kosovo julistautui itsenäiseksi helmikuussa 2008. EU:n jäsenmaiden enemmistö ja useimmat länsimaat ovat tunnustaneet itsenäisyyden, joka tukeutuu Ahtisaaren johtamien riitaisten neuvottelujen jälkeen esittämään suunnitelmaan. Ahtisaaren suunnitelmalle ei missään vaiheessa saatu toisen osapuolen, Serbian eikä myöskään Serbian tukijan, Venäjän hyväksyntää. EU:n laajentumiskomissaari Olli Rehnin mukaan Kosovon itsenäisyyden tunnustaminen oli ”erityistapaus” ja sitä on pidettävä ”Jugoslavian hajoamissotien loppunäytöksenä”.

On kuitenkin ennenaikaista arvioida, tuliko Kosovon itsenäisyyden tunnustamisesta loppuvai alkunäytös. Ei ole kaukaa haettava väittä, että ratkaisun poliittiset vaikutukset Serbian sisäpolitiikkaan ja Serbian ja EU:n väliin suhteisiin tulevat olemaan pitkäkestoisia. Päätöksellä ja sen seurauksilla on ollut myös huomattava vaikutus Venäjän johtopäätöksiin kansainvälisestä tilanteesta. Serbian parlamenttivaalien on sanottu viitoittaneen Serbian ja EU:n suhteiden suuntaa. Jos Serbian EU-jäsenyysneuvottelujen edellytyksenä on se, että Serbia tunnustaa Kosovon

itsenäisyyden, on poliittista realismia sanoa, että neuvotteluja ei aloiteta lähitulevaisuudessa. Edes Serbian länsimielisimpänä puolueena ja vaalivoittajana pidetyn Serbian presidentti ja Demokraattisen puolueen johtaja Boris Tadićin kieli ei taivu lausumaan tunnustusta Kosovon itsenäisyydelle.

Ei ole mitenkään selvää, että vaalitulos ratkaisisi yhtään oleellista EU:n ja Serbian tiellä olevaa kiistakysymystä. Kosovon itsenäisyyden jatkona tulee serbien laajasti epäoikeudenmukaiseksi kokema EU:n vaatimus luovuttaa Haagin sotarikostuomioistuimelle sen vaatimat syytetyt. Serbit kokevat EU:n vaatimuksen toteuttavan voittajan sanelua sodassa, jolta puuttui, niin kuin presidentti Koivisto on todennut, kansainvälisen oikeuden oikeutus. Serbian näkemyksen mukaan myös Naton johto syyllistyi sotarikoksiin laajasti siviileihin ja siviilikohteisiin kohdistetuilla pommituksilla.

Serbian puoluekenttää voidaan hahmottaa erilaisiksi ryhmittymiksi, joista yksi relevanteimmista on suhtautuminen Kosovon itsenäisyyteen ja EU:n sitä koskevaan politiikkaan. Kosovon itsenäistymistä vastustavaan ”blokkiin” kuuluvat puolueet saivat lähes 100 % kannatuksen vaaleissa ja EU:n Serbia-politiikkaan muuten erittäin kriittisesti ja meillä lännen vastaisiksi nimetyt puolueet eli radikaalit, pääministeri Vojislav Koštunican DSS-puolue ja sosialistit saivat yhteensä kymmenkunta prosenttia suuremman kannatuksen kuin länsimieliseksi kuvatun presidentti Tadićin johtama liittouma. Mutta jotta asetelma ei olisi liian yksinkertainen, on todettava että kaksi näistä lännen vastaiseksi nimetyistä puolueista, nimittäin Koštunican puolue ja sosialistit

kannattavat Serbian EU-jäsenyyttä. Kysymys on jäsenyyden ehdoista.

Tapahtumat ovat tuoneet myös Venäjän takaisin Balkanin politiikan keskiöön ensimmäistä kertaa sitten 1948 tapahtuneen Neuvostoliiton johtajan Josif Stalinin ja Jugoslavian johtajan Josip Broz Titon välirikon. Venäjä tuomitsi Naton vuoden 1999 ilmapommitukset ja tuki Serbiaa sen vaatimuksissa rauhanehtojen ”kohtuullistamiseksi”. Myös presidentti Ahtisaaren johdolla käydyissä Serbian ja Kosovon johdon välisissä neuvotteluissa Venäjä tuki Serbian kantaa.

Kyse ei tietenkään ole pyyteettömästä slaaviveljeyden tunteesta. Kosovon sota ei ollut ainoastaan EU:lle traumaattinen tapahtuma, vaan se antoi myös Venäjälle aiheen uusiin johtopäätöksiin. Venäjä koki jo vuoden 1999 sopimuksen Kosovon ”rajoitetusta suvereenisuudesta” ongelmalliseksi, sillä se etsi samaan aikaan ulospääsyä omasta pitkään jatkuneesta Tšetšnian ensimmäisestä sodastaan. Venäjän huoliin kuuluivat myös yhä tapetilla olevat Abhasian, Etelä-Ossetian ja Transnistrian kriisit. Venäjän näkökulmasta Kosovon itsenäisyyden tunnustaminen avaisi Pandoran lippaan ja loisi ennakkotapauksen myös muille etnisiin perustein itsenäisyyttä vaativille kansoille monikansallisissa valtioissa. Seikka jonka EU on kiistänyt.

Traumaattista Venäjälle oli se, että sen heikkous paljastui erityisesti Bosnian ja Kosovon sodissa, kun Nato lähetti joukkonsa taistelemaan serbejä vastaan Venäjästä piittaamatta. Venäjä oli voimaton vaikuttamaan Euroopan ja Balkanin tapahtumiin siitä huolimatta, että se on ydinasesupervalta. Ilman liittolaisia se ei kyennyt toimimaan alueella, eikä sen sotilaallinen kapasiteetti ollut riittävä tukemaan sen poliittisia päämääriä.

Kosovon itsenäisyysjulistukseen johtanut prosessi on toiminut myös eräänlaisena mittarina Venäjälle sen roolista YK:n turvallisuusneuvoston pysyvänä jäsenenä, ETYJ:ssä ja laajemmin kansainvälisessä politiikassa. Venäjä koki jääneensä puolustamaan yksin kansainvälistä oikeutta, YK:n asemaa ja periaatetta, jossa etnisen itsehallinnon pyrkimykset eivät mene

valtiollisen yhtenäisyyden periaatteen edelle. Presidentti Putinin kesäkuussa 2007 antama haastattelu johtaville eurooppalaisille lehdille on paljon puhuva ja ennakoii myös jossain määrin EU:n jäsenvaltioiden ristiriitaista suhtautumista Kosovon itsenäisyyden tunnustamiseen.

Putin varoitti, että jos kansainvälinen yhteisö antaa etusijan valtiollisen yhtenäisyyden tukemisen sijaan etnisen itsehallinnon tukemiselle, on samaa periaatetta noudatettava johdonmukaisesti myös kaikkialla muualla: Transnistriassa, Etelä-Ossetiassa ja Abhasiassa. Tämän jälkeen hän varoitti mahdollisuudesta, että ”separatismiin” leviää myös Euroopassa, mikäli tälle tielle lähdettäisiin. Esimerkkeinä Putin nimesi Skotlannin, Katalonian ja Baskimaan. Espanja kuuluukin niihin EU-maihin, jotka eivät ole tunnustaneet Kosovoa ja jotka ovat perustelleet sen näkyvästi.

Sillä, että Serbia jäi kaksin Venäjän kanssa Kosovon kysymyksessä, ja että sen EU-jäsenyytie on välillä näyttänyt kadonneen näköpiiristä, on ollut omat seurauksensa. Moskova ja Belgrad allekirjoittivat helmikuussa 2008 sopimuksen Gazpromin uudesta South Stream projektista, kaasuputken rakentamisesta Venäjältä Italiaan. Turvatakseen oman energiansaantinsa EU-yhteistyön ulkopuolella Serbia päätti tukeutua Venäjään ja myydä kansallisen energiayhtiönsä Gazpromille. Venäjä on palannut vahvemmin Balkanin politiikkaan kuin kertaakaan sitten kylmän sodan alkamisen.

Helsingissä 14.5.2008



Markku Kangaspuro